

УДК 378.091.33: 808.2:[801.8–027.561]:[378.4:61]

С. А. КОЗИРЯЦЬКА

МЕТОДИКА РЕДАГУВАННЯ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ СТУДЕНТАМИ МЕДИЧНИХ ВНЗ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ “УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)”

У статті розглянуто основні аспекти редагування фахових текстів студентами медичних ВНЗ на заняттях з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” та запропоновано методику такого редагування. Приділено увагу правилам літературного слововживання та типовим стилістичним порушенням у текстах, наголошено на необхідності відпрацювання професійної лексики.

Ключові слова: фахові тексти, медична термінологія, редагування, точність слововживання, помилки змісту, мовленнєві помилки, граматичні помилки.

Сучасний випускник вищого медичного навчального закладу має не тільки володіти фаховими знаннями, уміннями й навичками, вміти грамотно писати і правильно укладати ділові папери, а й орієнтуватися в основних питаннях мовної політики, лексичному багатстві рідної мови, морфологічному, синтаксичному й стилістичному аспектах, володіти нормами сучасної української літературної мови, вміти вести ділову розмову тощо. Тому практика роботи вищого медичного навчального закладу потребує продуктивних методик, спрямованих на формування у студентів-медиків мовної та мовленнєвої компетенцій, культури професійного мовлення. І одним із засобів його розвитку є робота з фаховими текстами, а саме їх переклад та редагування, оскільки саме ці види роботи дають змогу розширити словниковий запас майбутніх фахівців, вчать їх послідовно й аргументовано викладати думку, уникаючи при цьому надмірної інформації.

Мета статті – розглянути основні аспекти редагування фахових текстів студентами медичних ВНЗ на заняттях з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” та запропонувати методику такого редагування.

Характерними особливостями професійного мовлення медика є переплетення і взаємодоповнення наукового й ділового стилів мови, уживання мовних засобів, тому роботу студентів на заняттях з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)”, пов’язану з редагуванням, вбачаємо логічним розподілити на два блоки: 1) редагування фахових текстів (наукового стилю); 2) редагування ділових паперів (професійної документації медиків).

Цю статтю присвячено вивченню основних аспектів редагування фахових текстів та виробленню певної методики роботи з ними, а особливості редагування професійної документації медичних працівників можуть стати предметом вивчення наступної розвідки.

Робота з текстами наукового стилю, на нашу думку, для студентів становить більше труднощів, ніж редагування ділових паперів, де в основному запам’ятовують і використовують мовні кліше та типові звороти. Редагування фахових текстів передбачає не тільки гарне володіння термінологічним апаратом, а й уміння чітко та зрозуміло подавати специфічну вузькогалузеву інформацію. Ця робота є перспективною з того погляду, що розвиває навички мислення, а мислити, як відомо, означає “оперувати мовним матеріалом”. Це підтверджує вислів: “Хто ясно мислить – той ясно висловлюється”.

До того ж такі навички роботи з текстами можуть знадобитися, коли майбутній фахівець виявить бажання написати статтю на медичну тематику (не лише до фахового журналу, а, наприклад, до науково-популярного), адже це дасть йому змогу “переказувати” інформацію, часто перевантажену науковими термінами та іншомовними словами, доступнішою мовою (але не на шкоду її точності й достовірності) і в такій формі, щоб її міг зрозуміти пересічний споживач. Для цього студентам під час редагування необхідно навчитися ставити себе на місце читача або слухача, тобто тієї особи, для якої призначається інформація, та виправляти текст, орієнтуючись на такого “уявного реципієнта”.

Таким чином, перш ніж пропонувати на заняттях студентам фахові тексти для перекладу та редагування, їх насамперед треба гарно мотивувати, пояснивши, на що саме орієнтовані ці вправи та які навички, вироблені в результаті їх виконання, будуть корисними їм як майбутнім лікарям. Слід надати інформацію щодо видів помилок: 1) помилки змісту (тема розкрита неповно, використання зайвих слів, немає послідовності у викладі думки тощо); 2) мовленнєві помилки (зайві слова, неправомірне вживання термінів, емоційної лексики тощо); 3) граматичні помилки (морфологічні, синтаксичні: неправильно утворені слова; неправильний порядок слів тощо) [2, с. 152].

Студентам також слід пояснити, що під час редагування можна застосовувати правку-виправлення, правку-скорочення, правку-перероблення, тобто, працюючи з текстом, вони мають або виправити/замінити слово в реченні (наприклад, у вислові “*область серця*” слово “*область*” замінити на “*ділянка*”), або видалити зайве слово чи словосполучення, використавши правку-скорочення (наприклад, у вислові “*повернутись назад*” видалити останнє слово (адже повертатись можна тільки (!) назад)); у вислові *кардіограма серця* залишити лише слово “*кардіограма*”, оскільки це слово вже містить у своєму значенні сему “серце”. Іноді речення в тексті можуть бути побудовані так, що доводиться їх переробляти повністю, однак при цьому слід уважно прочитати не тільки речення, яке буде перероблено, а й те, що йде перед ним або після цього, щоб зрозуміти, що хотів сказати автор, і лише тоді почати “перекроювати” текст. Не всі автори вправно володіють мовою, а відтак, не завжди можуть чітко викласти свою думку, тому такий елементарний редакційний аналіз дасть змогу зберегти зміст тексту, але при цьому викласти його зрозумілою мовою з дотриманням орфографічних і стилістичних норм.

Закономірно, що фахові тексти містять терміни, тому в цьому випадку основною рекомендацією студентам може бути те, що при редагуванні не слід покладатися на власний досвід та знання і перевіряти написання того чи іншого терміна за спеціальними словниками або термінологічними стандартами.

Крім того, слід наголосити, що правильне використання слів у тексті являє собою не тільки достоїнство стилю, а й необхідну умову інформаційної цінності матеріалу. Адже неправильний вибір слова спотворює зміст висловлювання, зумовлюючи не тільки лексичні, але й логічні помилки в мовленні. Слова слід вживати в суворій відповідності з їх семантикою. Типовою помилкою у мовленні є вживання слова без урахування його значення. Наприклад: *Оптимістичний настрій пацієнта супроводжував його швидке одужання* (слід: *оптимістичний настрій пацієнта сприяв його швидшому одужанню*). Неправильний вибір слів може породжувати також нелогічність висловлювання. Наприклад: *Рідина, що не намочує стінки капіляра, опускається в ньому на висоту, яка визначається формулою...* (*опускатися можна до рівня, а підніматися – на висоту*). З-поміж логічних помилок, пов’язаних з неправильним слововживанням, слід назвати алогізм – зіставлення незіставних понять. Наприклад:

Слід порівняти показники п'ятої таблиці з першою таблицею. Показники можна порівнювати тільки з показниками, тому слід було написати: *показники п'ятої таблиці слід порівняти з показниками таблиці 1*. Або: *слід порівняти показники п'ятої і першої таблиць* [1].

Неправильний вибір слова може призвести також до підміни поняття. Наприклад: *Коли лікарі призначають одну й ту саму назву ліків, то це означає, що вони дієві*. Звичайно ж, лікарі можуть призначати ліки, а не назву. Іноді стилістична правка тексту при усунуванні логічної помилки неможлива без значної переробки речення.

Слід звернути увагу також на те, що неправильне слововживання може стати причиною невиправданого розширення (або звуження) поняття, що виникає внаслідок змішування родових і видових категорій. Наприклад: *У будь-який час наша медицина може допомогти хворій дитині* (правка: *.....надати допомогу хворим*). Причина нелогічності висловлювання часто криється в нечіткому розмежуванні конкретних і абстрактних понять. Наприклад: *Предметом вивчення соціологів стала взаємодія медичних коледжів з іншими видами навчання* (правка: *..... з іншими навчальними закладами*) [1].

Спотворення змісту та навіть абсурдність висловлювання виникають у результаті невідповідності причини й наслідку. Наприклад: *Швидкість розмноження бактерій залежить від того, наскільки ретельно і планомерно ведеться з ними боротьба*. Виходить, що чим більше ведуть боротьбу з бактеріями, тим швидше вони розмножуються. У цьому випадку слід було б писати не про розмноження бактерій, а про їх знищення, тоді думка була б сформульована правильно: *Швидкість знищення бактерій залежить від ...*

Точність слововживання допомагає домогтися чіткості у висловлюванні, і, навпаки, стилістична безпорадність нерідко призводить до мовленнєвої надмірності – багатослів'я. Стилiстична правка необхідна при повторній передачі інформації. Наприклад: *Для лікування застосовується наша нова вітчизняна (лікувальна) апаратура, яка створена вітчизняною промисловістю за останнім словом техніки* [1]. У цьому реченні необхідна правка-скорочення, після якої речення може мати такий вигляд: *Для лікування застосовується нова апаратура, створена вітчизняною промисловістю*.

Однак, говорячи про повтор у текстах, слід наголосити на тому, що іноді це може бути спеціальним прийомом для посилення враження від сказаного. Наприклад: *Ми пишаємося мужністю наших лікарів під час Майдану, пишаємося їх відданістю, витримкою, силою*. Тут повторювані слова виступають як синтаксичні паралелі (з однаковою синтаксичною роллю), їх завдання – посилити, увиразнити враження від сказаного. Однак у фахових текстах можна знайти й не бажані повтори, зокрема такі: *за три години часу, у березні місяці, інша альтернатива, захисний імунітет*. Виділені слова є зайвими, оскільки являють собою приховану тавтологію, адже й так зрозуміло, що година – це і так одиниця часу, а березень – місяць; альтернатива за своєю суттю означає можливість “чогось іншого”; імунітет – означає захисні можливості організму.

Крім того, говорячи про особливості редагування фахових текстів, слід відзначити також надмірне вживання іншомовних слів у мовленні та наукових текстах, що стало на сьогодні справжньою проблемою. Не бажано використовувати запозичені слова, якщо у них є українські відповідники, що точно передають те саме значення. Завдання редагування полягає в тому, щоб по можливості замінити іншомовні слова українськими відповідниками, наприклад: *ембріон – зародок, симптом – ознака, ри-*

ніт – нежить, квантитативний – кількісний. Така вправа дасть змогу розширити словниковий запас студентів і навчить їх легко добирати синоніми до слів.

Типовою помилкою при використанні синонімів є те, що їх стилістично не виправдане поєднання породжує плеоназм. Наприклад: *М. Амосов був зачинателем та ініціатором хірургії при захворюваннях легенів*. “Нанизування” синонімів може призвести до помилок у побудові градації, що часто спостерігається при швидкому, сумбурному мовленні. Нагромадження синонімів і близьких за значенням слів при невмілому, безладному розташуванні породжують мовленнєву надмірність. Тому студентам важливо наголосити, що при побудові текстів важливо знати не стільки те, що об’єднує синоніми, скільки те, що їх роз’єднує, що дає змогу відрізнити один від одного мовленнєві засоби, тому що з багатьох близьких за значенням слів необхідно обрати єдине, яке в цьому контексті буде кращим.

Студентам слід також пояснити, що існує таке явище, як внутрішньослівна антонімія, – антонімія значень багатозначних слів. У цьому випадку у багатозначних слів розвивається значення, що виключають одне одного. Наприклад, *відходити* може означати одужувати, повертатися в звичайний стан; і це саме слово може означати померти (відійти у вічність). Неуважність до антонімів може стати причиною лексичних помилок. Іноді автор не помічає, що використав поруч протилежні за значенням слова, тому виникає не виправданий оксюморон. Наприклад: *За наявності відсутності спортивного інвентаря... В цьому сезоні у нас значно менше збільшення кількості травм*.

Відтак, для забезпечення грамотності майбутніх лікарів, розвитку культури їхнього мовлення, що виражається в чіткості й логічності викладу, дотриманні мовних норм, слід наголосити на необхідності систематичного, поглибленого й серйозного опанування лексичними засобами української літературної мови.

Висновки. Отже, вироблення методики редагування фахових текстів студентами медичних ВНЗ на заняттях з дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” полягає в такому: 1) достатня мотивація до цього виду роботи; 2) пояснення видів помилок, які можуть траплятися в медичних текстах; 3) пояснення видів правок, які можуть застосовуватись; 4) спонування до використання під час редагування словників і термінологічних стандартів; 5) зосередження уваги студентів на таких аспектах редагування, як точність слововживання, логічність висловлювання, повтори в тексті (тавтологія та спеціальний прийом), використання іншомовних слів (доречне й надмірне), помилки у використанні синонімів та антонімів.

Список використаної літератури

1. Голуб І. Б. Конспект лекцій по літературному редагуванню / І. Б. Голуб. – Москва : Айрис-пресс, 2004. – 432 с.
2. Шутак Л. Б. Українська мова професійного спрямування : навч. посіб. для студ. вищих мед. навч. закл. освіти I–IV рівнів акредит. / Л. Б. Шутак, Г. В. Навчук, А. В. Ткач. – Чернівці, 2008. – 444 с.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2014.

Козыряцкая С. А. Методика редактирования профессиональных текстов студентами медицинских вузов на занятиях по дисциплине “Украинский язык (профессиональное направление)”

В статье рассматриваются основные аспекты редактирования профессиональных текстов студентами медицинских вузов на занятиях по дисциплине “Украинский язык (профессиональное направление)” и предложена методика такого редактирования. Уделено внимание правилам литературного словоупотребления и типичным стилистическим нарушениям в текстах, отмечена необходимость обработки профессиональной лексики.

Ключевые слова: профессиональные тексты, медицинская терминология, редактирование, точность словоупотребления, ошибки содержания, речевые ошибки, грамматические ошибки.

Kozyryatska S. Methods of Professional Editing of Texts by Medical Students on the Lessons of the “Ukrainian Language (for Professional Purposes)”

Today's society demands from the university graduates not only the high level of their professional knowledge and skills, but also general literacy of the future specialists. Hence, the modern graduates, including the graduates of medical institutes must not only correctly write and express their opinion, correctly conclude commercial papers, but also understand the main issues of language policy, lexical richness of their native language, morphological, syntactic and stylistic aspects, own standards of modern Ukrainian literary language, be able to hold a business conversation and more. The practice of higher medical educational institution requires productive techniques aimed at forming among the medical students the speech and language competence, culture of professional broadcasting. And one of the ways of its development is to work with professional texts, namely their translation and editing, as these types of work make it possible to expand the vocabulary of future professionals teach them consistently and convincingly to express their opinion, avoiding excessive information.

This article is devoted to the study of fundamental aspects of professional editing of texts and the development of working method with it accordingly. Professional text editing includes not only good possession of terminology, but also the ability to provide clearly specific information of the narrow specialization.

The article states that students should be given sufficient motivation, explaining on what are oriented exercises for professional editing of texts and that skills developed as a result of their implementation would be beneficial to them as future doctors; it is also must be explained that there are different types of errors; what kinds of edits can be applied (editing, correcting, editing shortcuts, processing). Attention is paid to the rules of literary usage and typical stylistic violation of texts, the need for practicing the professional vocabulary is stressed in the article.

Key words: professional texts, medical terminology, editing, accuracy usage, content errors, speech errors, grammatical mistakes.